

“DET NATIONALE I VENSTRE- FLØJENS EF- MODSTAND 1957-72

Af Sebastian Lang-Jensen

Fra starten af 1960'erne var DKP og SF stærke modstandere af dansk deltagelse i EF. Og fra starten dominerede nationale temaer partiernes retorik. Artiklen beskriver, hvorfor det nationale kom til at spille så betydelig en rolle, og ikke mindst hvordan partierne fik det til at gå op med socialismens internationalisme.

“Og kommunisterne – der lærte: “Proletarer i alle lande forener Jer!” Der engang hånedes alt nationalt og krævedes hele verdens socialistiske regering?”

– Eller spurgt på en anden måde: Hvordan kunne man være internationalist og samtidig fremhæve en national modstand mod det europæiske samarbejde? Det var det spørgsmål, Frode Jacobsen lidt provokerende stillede i et debatindlæg i 1960.¹ Anledningen var den retorik der prægede DKP's holdninger under den første danske europadebat i årene 1959-63, og som havde sit højdepunkt i sommeren 1961, hvor Danmark blev medlem af EFTA og samtidig ansøgte om medlemskab af det Europæiske Økonomiske Fællesskab EØF (fra 1965: EF). Meget tidligt i denne debat blev det afsløret, at den yderste venstrefløj bestående af DKP og SF tog kraftig afstand fra dansk deltagelse i EØF og fra fællesskabets eksistens overhovedet. Lige så tidligt var det ganske tydeligt, at de to venstrefløjspartiernes argumentation var præget af stærkt nationale aspekter, der fremhævede danske traditioner og lagde kraftig afstand til andre landes politiske kulturer. Op til folkeafstemningen om dansk EF-medlemskab i 1972, udgjorde DKP og SF givetvis *den* afgørende betingelse for dannelsen af det tværpolitiske modstandsforum Folkebevægelsen mod EF, hvor fællesnævneren var et udpræget nationalt afsæt. Hvordan det kom så vidt, hvordan venstrefløjens grupper formåede at koble de nationale argumenter og opretholde et internationalistisk og socialistisk grundlag, hænger naturligt sammen med hvad partierne opfattede markedsdannelserne og de europæiske ambitioner som. Det er altså vigtigt at klarlægge, hvordan de to partier opfattede selve grundlaget for det europæiske samarbejde, som det kom til udtryk i Romtraktaten, hvilket også er udgangspunktet for gennemgangen i denne artikel. På baggrund af denne forståelse formulerede partierne deres argumenter mod Fællesmarkedet, hvorefter de tog sig ud som de gjorde.²

Kommunister i demonstration mod Fællesmarkedet, maj 1971. 15 organisationer, der havde en "fælles vilje til modstand mod afgivelse af vor suverænitet", deltog i demonstrationen.

(Foto: Ebbe Wraae, Arbejdermuseet/ABA)

Hovedpointerne er altså, at det nationale spillede en helt afgørende rolle i venstrefløjens EF-modstand. For at tydeliggøre hvad der menes med *det nationale*, og som en forklaring

på hvorfor det kom til at virke så dominerende, er partiernes argumenter delt op i to overordnede kategorier: Truslen mod den danske *stat* og truslen mod den danske *nation*.

Hvor det første henviser til forholdet mellem den national-statslige suverænitet og internationalt samarbejde, henviser det andet til de argumenter, der berørte emner som kultur, tradi-

tioner og værdier i forhold til andre folkeslag og kulturer. Som et symbol på sammenhængen mellem det statslige og det nationale stod truslen mod det danske *folk*, og tesen er, at netop sammenhængen mellem disse begreber var en afgørende forudsætning for, at det nationale samlet set spillede så stærk en rolle indtil.³ Udadtill handlede det om, hvordan denne fokus på nationen kunne retfærdiggøres overfor partiernes internationalistiske grundlag. Et forsinket svar på Frode Jacobsens spørgsmål så at sige.

For at komme ordentligt ind i historien indledes det hele med et baggrundsafsnit om den europæiske integrations tidlige fase og de første danske markedsforhandlinger, hvorved det anskueliggøres, hvad det var, partierne skulle forholde sig til. Herefter følger selve analysen af de nationale elementer i venstrefløjens EF-modstand (afsnit 2), der er bygget op om de ovennævnte begreber, den statslige suverænitet og de nationale og kulturelle traditioner. Selvom der ikke er tale om en strengt kronologisk gennemgang af selve debatten, er artiklen i grove træk delt op mellem den første debat i årene 1957-63 og den anden debat i årene 1970-72. I den sidste del (afsnit 3) diskuteres forholdet mellem venstrefløjens EF-modstand og partiernes internationalistiske grundlag og endelig berøres de to partiers relationer til Folkebevægelsen mod EF.

“En stadig tættere sammenslutning mellem de europæiske folk”

Det har aldrig været nogen hemmelighed, at Danmarks forhold til EØF/EF gennem tiderne mest af alt har handlet om dansk økonomi og europæiske markeder, og mindst af alt om danske visioner og europæiske ambitioner. Først ved debatten forud for Maastricht-traktaten i 1992 blev debatten udvidet til at omhandle Danmarks placering i et fremtidigt europæisk samarbejde. Og først i årene efter skiftede det udvalg i folketinget, der udstyrer ministre med mandatet til forhandling i EU's ministerråd, navn fra Markedsudvalget til Europaudvalget. Historisk set har den mere poli-

tiske debat altså været fraværende, undtagen på den yderste venstrefløj. Som det vil fremgå, kan meget siges om DKP's opfattelser af og holdninger til de europæiske fællesskaber, men en stor del af diskussionen befandt sig trods alt på det politiske niveau. Dette er også forudsætningen for relevansen i denne sammenhæng, hvor de nationale aspekter af EF-modstanden klarest kom til udtryk i de politiske holdninger til det europæiske samarbejde, snarere end i de økonomiske.

Selvom de økonomiske områder var drivkraften i både EØF såvel som hos forgængeren EKSF (det Europæiske Kul- og Stålfællesskab), var de politiske målsætninger ikke til at overse, blot man læste traktatens allerførste paragraffer. Fællesskaberne byggede på resterne af de føderalistiske visioner, der florerede i Europa omkring anden verdenskrigs afslutning og de følgende år. Et "funktionelt fællesskab med føderalistiske træk", som tidligere direktør i Udenrigsministeriet Paul Fischer kaldte det i sin juridiske doktorafhandling om emnet i 1957.⁴ Det funktionelle bestod i en række nærmere definerede områder, på hvilke der kunne lovgives via organer, der var uafhængige af de lande, som fællesskabet bestod af. Denne overnationale struktur gav fællesskabsinstitutionerne ret til at udstede retsakter, hvis retlige gyldighed var de nationale myndigheders overlegen – igen kun på de områder, der var defineret i traktaten. På den måde havde man flyttet nogle beslutningsmæssige kompetencer op fra et nationalt til et overnationalt niveau, hvilket netop var idealet hos efterkrigstidens føderalister. Midlerne var, og har stort set lige siden været, de frie bevægeligheder for arbejdskraft, kapital, varer og tjenesteydelser. Det kan lyde nok så liberalt, men skal især ses som reaktion på 1930'ernes økonomiske protektionisme og politiske ekstremisme, overfor hvilket de fire bevægeligheder helt konkret repræsenterede åbenhed og gensidig afhængighed (interdependens), og mere principielt et ideal om fravær af national diskrimination af enhver art. Alt sammen var det en del af Romtraktatens overordnede målsætninger om samordning af

landenes økonomiske aktiviteter, på længere sigt harmonisering af sociale ordninger, og ... ja "... en stadig tættere sammenslutning mellem de europæiske folk", som det hed i Romtraktatens præambel.

Uanset hvilken retning inden for studiet af den europæiske integration, man betragter som den mest oplagte forklaringsmodel på denne proces, er det ufravigeligt, at Romtraktaten repræsenterede en helt ny form for internationalt samarbejde, som danske politikere skulle forholde sig til. I én af de tidligste afhandlinger om Danmarks forhold til den europæiske integration, Gunnar P. Nielssons utrykte ph.d. afhandling fra 1966 *Denmark and European Integration – A small Country at the Crossroads*, beskrives valget i forhold til den supranationale integration som den vigtigste udenrigspolitiske udfordring i efterkrigstidens Danmark.⁵ I et af de nyeste bidrag til denne historie, Bo Lidegaards Jens Otto Krag, biografi, supplerer forfatteren med en meget rammende pointe om, at Danmark var havnet i en dynamik, hvor selv det ikke at handle var en vidtrækkende beslutning.⁶ Helt tilbage til etableringen af Kul- og Stålfællesskabet i 1952, havde det officielle danske standpunkt været, at Danmark som et forbrugsland ikke ville være fordelagtigt stillet i et fællesskab af EKSF's karakter, da de seks medlemslande overvejende var producentlande. Dette, igen meget handelsorienterede udgangspunkt, er ganske velkendt. Knap så velkendt er det, at Jean Monnet allerede i 1953 uofficielt inviterede Danmark til at være med i EKSF og fik en række uofficielle danske standpunkter præsenteret som begrundelse for, at det nok ikke kom til at ske foreløbig. Det skete under en samtale mellem Jean Monnet og Venstres europæiske profil Per Federspiel, der mente, at de største hindringer for dansk medlemskab var landets engelske og nordiske relationer.⁷

Markedsforhandlingerne i sidste halvdel af 1950'erne kunne tyde, at Per Federspiel havde ret. De britiske og nordiske relationer blev søgt imødekommet via de danske ambitioner om et stort europæisk frihandelsområde, hvor

både Vesttyskland, Storbritannien (Danmarks to største markeder) og de nordiske lande var medlemmer. Det blev dog ikke til noget, ligesom forhandlingerne om en nordisk toldunion i 1958-59 heller ikke blev det. I sommeren 1961 fremstod den eneste tilbageværende mulighed som et valg mellem EFTA og EØF, hvorefter Danmark blev medlem af det første og straks efter den britiske ansøgning ansøgte om medlemskab af det sidste. Overskriften på den danske markedspolitik de næste 10 år blev fra officielt hold, at Danmark ville blive medlem af EF "senest samtidig" med Storbritannien.⁸ Da de Gaulle i 1963 – og igen ved den 2. ansøgning i 1967 – nedlagde veto mod den britiske ansøgning, trak Danmark sin ansøgning tilbage. Først i 1970, da de Gaulle var gået af, og en række faktorer tilførte fællesskabet ny dynamik og åbenhed, blev Danmarks 3. ansøgning endelig forhandlet positivt igennem. Den danske befolkning skulle herefter til afstemning om dansk EF-medlemskab d. 2. oktober 1972.

I den ovenstående gennemgang af Danmarks forhold til de europæiske markedsforhandlinger fremstår "Danmark" umiddelbart som en entydig aktør overfor nogle større internationale strukturer. Det er ikke noget ualmindeligt udgangspunkt for forskningen i dansk europapolitik eller forskningen i den europæiske integrationsproces som sådan. For nærværende er det dog kun af sekundær betydning, idet det centrale er, hvordan venstrefløjen forholdt sig til ovenstående proces. Vi forlader derfor nu størrelsen "Danmark" for at bevæge os ned i de politiske lag, til de to politiske partier på den yderste venstrefløj.

Kampen for den danske stats selvstændighed

Den første ansøgning om dansk medlemskab af EØF blev i august 1961 overbragt af en socialdemokratisk regering, på trods af betydelig skepsis langt ind i partiets egne rækker, såvel som i partiets samarbejdspartnere i fagbevægelsen. Jo længere til venstre, man bevægede sig, jo hårdere blev retorikken mod

dansk deltagelse. Længst ude til venstre hos DKP blev der, som tidligere nævnt, lagt stor vægt på Fællesmarkedets politiske målsætninger og de deraf følgende konsekvenser for Danmark som selvstændig demokratisk enhed:

"Og hvilke politiske formål? Først og fremmest en ophævelse af Danmarks nationale frihed, dets overgang til kurfyrstendømme, dets underkastelse under "overnationale" magtorganer, som er unddraget enhver demokratisk kontrol (...). *Det gælder i virkeligheden den danske nations fortsatte selvstændige eksistens.*"⁹

Citatet rummer en række hovedpointer i DKP's EF-retorik: Truslen mod den danske selvstændighed foranlediget af en sammenlutning af aggressive europæiske stormagter. Selve tanken om et forenet Europa var ifølge DKP langt ældre end Romtraktaten. Den stammede tilbage fra Hitlers forsøg på, sammen med den tyske monopolkapital, at skabe et "Neuropa". En ganske hård sammenligning, der ikke desto mindre var en udbredt betragtning i DKP's skrifter og artikler fra slutningen af 1950'erne og fremefter. Ifølge DKP havde fascismen ikke kun én form, men var ensbetydende med et terroristisk diktatur dirigeret af reaktionære monopoler, hvilket netop var, hvad Fællesmarkedet ifølge kommunisterne var ved at udvikle sig til. En stadig skærpet højrepolitik betød skridtvis overgang til fascismen, og det var ifølge en leder i *Tiden* kun logisk, "...at fællesmarkedets hovedlande er dem, hvor nyfascistiske metoder er mest udviklede".¹⁰ Af disse hovedlande fremstod Vesttyskland ikke overraskende som det tydeligste eksempel, hvilket kun underbyggede argumenterne med de fascistiske associationer. Se blot følgende citater:

"Nazisterne og Hitler drømte om at bringe hele Europa under deres herredømme og indflydelse i den såkaldte europæiske orden – Neuropa – for at sikre udvidelse af den moderne og mægtige tyske industris marked. Adenauers styre stræber efter samme mål, (...)"¹¹

“Fællesmarkedet vil styrke den Vesttyske imperialisme (...). Fortidens kræfter er tilbage på Vesteuropas scene”¹²

I det hele taget gjorde DKP flittigt brug af de historiske sammenligninger i deres beskrivelser af de europæiske integrationstiltag. For eksempel mente partiet, at “Anti-kominternaksen” mellem Tyskland, Japan og Italien under 2. verdenskrig via Fællesmarkedsinitiativet var genopstået i form af en akse mellem de Gaulles Frankrig og Adenauers Vesttyskland i en “Bonn-Paris-akse”,¹³ med formålet at danne en antisocialistisk blok.¹⁴ Denne “ny-fascistiske” akse i Europa mellem Frankrig og Vesttyskland var DKP’s store internationalistiske ideolog, Ib Nørlund, også inde på i en artikel fra 1962. Ifølge Nørlund havde Frankrig en nøgleposition til en “fascisering” af Vesteuropa, med en egnet geografisk beliggenhed for en alliance med Franco og Salazar til den ene side, og med mulighed for “til den anden side i det “fransk-tyske venskab[s]”(..) navn at tillade nazistirets levn og efterbyrd i Vesttyskland at træde frækkere frem.(...) *Og som organiserende ramme har man jo Fællesmarkedet [originalens fremhævelse, SL]*”.¹⁵

I forlængelse af disse betragtninger var det oplagt for DKP at opfatte enhver modstand mod Fællesmarkedet som en modstand mod fascismen. Den stadigt snævrere sammenslutning mellem folkene og nationerne i Europa, jf. præamblen til Romtraktaten, ville som konsekvens af både de tidligere nævnte udenlandske monopoler – disse er bemærkelsesværdigt nok ofte tyske i DKP’s skrifter – den fascistiske fare, de store landes tyranni og den vesttyske dominans resultere i, at Danmark endte som et tysk protektorat. “Tragedien fra den samarbejds politik, der førte til Danmarks besættelse d. 9. april, er ved at gentage sig”, og oprettelsen af en ny modstandsbevægelse på tværs af politiske skel var atter blevet en aktuell opgave, som det blev udtrykt i en centralkomitéberetning fra 1962.¹⁶

I den forbindelse er det værd at undre sig over, hvordan DKP kunne opfatte forudsætningerne for dannelsen af de europæiske fæl-

lesskaber så forskelligt fra eksempelvis de italienske socialister (PSI), der generelt støttede et tilnærmelsesvist føderalt Europa. Svaret var forholdsvist simpelt og handlede om, hvordan man forstod begrebet suverænitet. De italienske socialister og de øvrige fortalere for et føderalt Europa mente ganske enkelt, at nationalstaterne som organisationsform havde forårsaget de spændinger og konflikter, der i sidste ende førte til ekstreme politiske retninger, krise og krig. Suveræniteten blev i disse kredse anset for et forældet og farligt princip, som kun kunne imødegås ved nye stærke overnationale strukturer. Det mente DKP, med deres egne ord, var en frase. Ifølge DKP’eren Alfred Jensens folder *Ind i fællesmarkedet?* fra 1961, der er én af de første egentlige modstands pjecer mod EØF i det hele taget, behøvede man blot at notere sig, hvor mange nye stater, der især i den tredje verden var blevet dannet siden anden verdenskrig.¹⁷ Det var oplagt for DKP at presse den tredje verdens uafhængighedskampe mod de tidligere kolonimagter ind i EØF-retorikken, især da de dominerende lande i fællesskabet var gamle kolonimagter. Tilbage stod den helt oplagte kobling, hvor kampen for selvstændighed skulle rettes *mod* EØF i stedet for at sikre et fredeligt Europa *gennem* EØF:

“I en verden, hvor undertrykte folk kæmper sig fri, kan det ikke være rimeligt, at det danske folk opgiver sin frihed og frivilligt går i slaveri. Den nationale selvstændighed må og kan bevares.”¹⁸

Selvom de rent politiske sider af samarbejdet resulterede i den mest fjendtlige retorik, var den økonomiske side nok den mest oplagte i forsvaret af den danske selvstændighed, set fra et kommunistisk synspunkt. De frie bevægeligheder i almindelighed og kapitalens frie bevægelighed i særdeleshed repræsenterede nogle oplagte bekymringer set fra såvel et småstats-perspektiv som fra et marxistisk. Kort sagt, men siden ofte nævnt, ville dansk tilslutning resultere i, at landet ville blive blotlagt store landes “truster og monopoler”, der i forvejen havde alt for stor indflydelse. Trakta-

Mens modstanden i den første fase (1960-63) primært var rettet mod de deltagende lande og deres politiske kulturer, var den i anden fase (1970-72) i højere grad rettet mod EF som system. Først i denne fase blev der sat billede på selve Fællesskabet – ofte en grådig kapitalist med høj cigarføring. (Foto: Ernst Nielsen, Arbejdermuseet/ABA)

tens målsætninger om sociale og økonomiske fremskridt slog DKP hånligt hen som et skaleskjul for økonomisk underkastelse.¹⁹

Set i et længere perspektiv lagde idéerne om denne folkelige kamp for den danske stats selvstændighed grunden til DKP's deltagelse i den tværpolitiske EF-modstand i Folkebevægelsen op gennem 1970'erne. Samtidig trak betragtningerne linier tilbage til partiets rolle i befrielsessommeren i 1945, hvor det fremstod som et nationalt forankret modstandsparti og i øvrigt også oplevede sin parlamentariske storhedstid med 18 mandater. Den kolde krigs udvikling havde i september 1948 endeligt tvunget partiet til at tage stilling til fordel for Sovjetunionen, og partiets opbakning faldt gradvist indtil 1960, hvor det mistede sine sidste folketingsmandater i en periode.²⁰ Det var fra denne ideologisk og parlamentarisk isolerede position, at DKP'erne formulerede den første fases argumenter mod Romtraktaten og EØF.

Oven i den isolerede position oplevede DKP en indre splittelse, der i 1959 førte til dannelsen af Socialistisk Folkeparti (SF). SF bumpede ned i det politiske landskab og ind i Folketinget med 11 mandater, samtidig med at DKP røg ud, netop som den første EF-debat stod på. Trods bruddet med DKP, delte det nye parti mange af kommunisternes antagelser om formålet med dannelsen af EØF og de faretruende udsigter for den danske stats selvstændighed. Om visionerne for en samling af de europæiske folk og ophævelsen af de "skrænker der delte Europa" – igen taget fra Romtraktatens præambel – skrev SF, at "de ivrigste grænseophævere historien har set, det var erobrere og undertrykkere som Napoleon og Hitler". Ophævelsen af skrænkerne var blot "en omskrivning af den proces, hvormed en stormagt søger at opsluge andre og mindre stater." Hvad angik distanceringen fra den sydlige nabo, holdt partiets leder Aksel Larsen sig ikke tilbage med en modstandsretorik, der emmede af krigserfaringer og tyskerhad:

"Og alle som tænker og føler dansk må have svært ved at forliges med den tanke, at syd-

grænsen praktisk talt slettes og Danmark indlemmes i det Storgermanien, som Hitler ikke formåede at oprette med vold og terror, men som nu er undervejs på snigende måde"²¹

De aggressive hensigter, der ifølge Aksel Larsen lå kamufleret i visionerne for et forenet Europa, som de kom til udtryk i Romtraktaten, var de samme, som DKP havde fundet. Og det remilitariserede Tyskland, fra hvis side der var al mulig grund til at forvente "krigeriske og fascistiske træk" i tiden fremover, repræsenterede via Romtraktaten samme trussel mod den danske stats selvstændighed, som DKP gav udtryk for. Derudover delte SF flere af DKP's holdninger til de mere økonomiske aspekter af fællesskabet, idet partiet mente, at Danmark i kraft af medlemskab ville blive "infiltreret" af udenlandsk kapital, der igen ville benytte "Fællesmarkedets overnationale organer som sine tjenerer".²² Hertil kom, at Fællesmarkedet i kraft af at være en toldunion nødvendigvis måtte opfattes som "de riges klub", et statement der har bidt sig ganske godt fast i de sidste 30 års Europa-debat.²³

Til gengæld adskilte SF's holdninger sig mærkbart fra det kommunistiske partis på to andre nok så væsentlige områder, der var relateret til europæisk samarbejde mere generelt. Det første var partiets støtte til dansk deltagelse i det europæiske frihandelsområde EFTA ud fra nogle antagelser om, at dette samarbejde "kun" rummede økonomiske målsætninger og ikke havde indbyggede ambitioner om at opbygge en "magtblok". Disse antagelser inddrager samtidig to ganske interessante erkendelser hos folkesocialisterne, nemlig af 1) behovet for en form for international konstruktion også selvom den kun bestod af vesteuropæiske lande, og 2) behovet for en grundlæggende markedsøkonomisk struktur og for fri handel og vækst. EFTA repræsenterede for SF et middel til at håndtere den internationale økonomi, hvor EØF repræsenterede et, endog reaktionært, mål i sig selv. Det var gennemgående, at SF drog paralleller mellem det forhadte USA-kontrollerede og "militaristiske" NATO og EØF. I forhold til denne sammen-

ligning blev EFTA fremstillet som en neutral og nødvendig international sammenslutning, hvilket også fremstillede SF's støtte til det som en nødvendighed, snarere end en egentlig vision for et europæisk samarbejde.²⁴

Det andet, der i denne tidlige fase adskilte SF's holdninger fra DKP's, var holdningen til det nordiske samarbejde, nok så poetisk udtrykt af Aksel Larsen i 1962 med overskriften: *Norden eller Pax Germanica?* Hvis partiet opfattede EFTA som et fornuftsægteskab, er det nærliggende at opfatte SF's støtte til det nordiske samarbejde som en brændende forelskelse, også fordi forholdet ikke sådan lige lod sig gøre. (Senere markedsminister Poul Nyboe Andersen karakteriserede siden i sin erindringsbog de to forhandlingssituationer som "De besværlige NORDEK-forhandlinger" og "De uproblematiske EF-forhandlinger").²⁵ SF's visioner for et nordisk samarbejde var vidtrækkende og rummede i øvrigt samme ambitioner for overnationalt samarbejde, som allerede fandtes i Romtraktaten. Således udtrykte Aksel Larsen i sin beretning på partiets kongres i 1964, at Nordisk Råd efterhånden burde have besluttende myndighed, umiddelbart på socialpolitiske og kulturelle områder, men siden hen også på andre, og at målet burde være et nordisk parlament.²⁶ I et ændringsforslag til partiets kongresudtalelse blev der ligefrem nævnt formuleringer som et "afrustet, neutralt nordisk statsforbund" [min fremhævelse, SL], et begreb der i EF-diskussioner siden hen har fået både danske tilhængere og modstandere til at slå syv kors for sig. Samtidig var det ganske klart, at det nordiske samarbejde, selv i denne form, ikke ville udgøre samme trussel mod den danske stats selvstændighed, som EØF åbenlyst repræsenterede. Tilbage står den oplagte slutning, at det ikke var samarbejdsformen *i sig selv* – altså de overnationale institutioner – der forhindrede SF's støtte til et regionalt samarbejde af den art, som karakteriserede EØF, men snarere de lande fællesskabet bestod af.²⁷ Netop denne pointe blev sagt direkte hos de socialdemokratiske modstandere. Samarbejdet blev altså bedømt ud fra nogle andre værdier

end blot samarbejdsformer og visioner for europæisk samarbejde. Ting der snarere falder ind under værdier, der kan knyttes til *det nationale*.

Kampen for den danske nation og kultur. Den første fase 1957-63

Trods opdelingen mellem det forrige afsnit, der omhandlede den danske stats suverænitet og selvstændighed, og dette afsnit, der kredser om den nationale egenart og kulturelle uafhængighed, er det oplagt at pege på de områder, hvor der var sammenfald mellem de to niveauer. Det mest tydelige eksempel på dette, og hvor det havde særlig betydning for venstrefløjspartierne, var debatten om det danske arbejdsmarked. Her præsenterede partierne på venstrefløjen – og store dele af fagbevægelsen i øvrigt – en ganske hårdtslående retorik mod et af fællesskabets mest grundlæggende principper om den frie bevægelighed. I venstrefløjens optik blev det, der var ment som en *rettighed* for den enkelte arbejder, hurtigt vendt om til en *trussel* mod det danske arbejdsmarked og, som grupperne selv udtrykte det, mod den danske arbejdsmarkedskultur. På den måde blev der foretaget en kobling mellem venstrefløjen som arbejdsmarkedets interesser, og den nationalt betingede modstandskamp i mere brede termer i forhold til landets selvstændighed. DKP begrundede det med, "at dansk tilslutning til fællesmarkedet sk[ulle] føre til betydelig indvandring af arbejdskraft *i strid med det danske arbejdsmarkeds interesser*" (opr. kursivering).²⁸ Striden i forhold til det danske arbejdsmarked bestod i, at en "større invasion af katolske arbejdere" nødvendigvis ville føre til oprettelse af katolske fagforeninger, hvorved den danske fagbevægelse ville miste sin særlige stilling:

"Ved oprettelse af sådanne fagforeninger åbnes der en for arbejderne farlig udvikling med spaltning af enhedsbevægelsen og oprettelse af katolske sammenslutninger som i Fællesmarkedslan-dene."²⁹

Men hvordan kunne man være sikker på, at det overhovedet ville ske? Havde man nogen formodninger om, at sydeuropæiske og katolske arbejdere havde til hensigt at udvandre fra deres hjemlande? Det havde man tilsyneladende, ifølge DKP's tidsskrift *Tiden*:

“Må man ikke så meget tro, at arbejdsløse sydeuropæere nok ville kunne overvinde sproglige og klimatiske hævninger, hvis de har udsigt til et efter deres forhold tillokkende levebrød i et nordeuropæisk land? (...) Forholdet er nemlig det, at de til industrilandene indvandrede arbejdere for langt størstepartens vedkommende er kommet fra Sydeuropa: Grækenland, Spanien og i særdeleshed Italien. Solens og vinens tiltrækning har altså været til at overvinde.”³⁰

Logikken var altså, at dansk medlemskab af

EØF ville betyde, at vi skulle åbne vores arbejdsmarked, hvad enten vi ville det eller ej. Landet ville blive underlagt overnational lovgivning, der ville true det danske arbejdsmarkeds traditioner og selvstændighed. Det kom blandt andet til udtryk ved den danske venstrefløjs modstand mod EØF's planer om lige løn for mænd og kvinder, ikke fordi man var imod indholdet, men fordi en lov om det ville krænke den danske model, hvor den slags aftales mellem arbejdsmarkedets parter. Derudover ville medlemskabet medføre en “invasion” af arbejdere med en fremmed – katolsk – kultur med baggrund i lande, der ikke havde de samme demokratiske traditioner som Danmark. Venstrefløjspartierne kobledede således suverænitetsmæssige og kulturelle argumenter inden for et politisk område, hvor de havde en særlig status og særlige interesser.

Den symbolske kobling mellem “staten”, “nationen” og “arbejderklassen”: Kampen for det danske folk, august 1972. (Foto: Ernst Nielsen, Arbejdermuseet/ABA)

Det er i denne sammenhæng atter værd at bemærke SF's visioner for et nordisk samarbejde, og den værdimæssige sammenhæng der var mellem det nordiske og det danske, og den uoverensstemmelse, der var mellem det nordiske og det kontinentaleuropæiske. Siden 1880'erne havde der eksisteret et nordisk fagforenings samarbejde,³¹ hvilket åbenlyst underbyggede SF's (og også de socialdemokratiske) EØF-modstanderes idé om et interessefællesskab. Inden for disse rammer var det tydeligt, at faren for en norsk eller svensk masseindvandring af arbejdskraft ganske enkelt ikke eksisterede. Et nordisk samarbejde var ikke en trussel mod danske kultur og blev derfor fremhævet på baggrund af fælles værdier (f.eks. neutralitet og mange års socialdemokratisk styre) og de fælles demokratiske traditioner. Overfor dette stod det europæiske samarbejde, hvor en isoleret dansk tilslutning ville betyde "en sønderrivelse af de bånd, der dog binder de nordisk folk sammen".³²

Det nordiske fællesskab, uanset at det ikke var institutionaliseret i særligt vidtrækkende traktater, var altså bundet sammen af nogle fælles værdier og repræsenterede et fællesskab, hvor det europæiske byggede på nogle andre værdier og repræsenterede en trussel.

Kampen for den danske nation og kultur. Den anden fase 1969-72

Hvor de kulturelle argumenter om de nationale særtræk var ganske tydelige i den første fase, blev de helt dominerende i debattens anden fase i årene 1969-72, op til folkeafstemningen om dansk medlemskab. Et nyt element var, at DKP i modsætning til den tidligere periode nu bakkede op om det nordiske samarbejde, ikke mindst begrundet i samarbejdets fælles-kulturelle fundament. Som i den første fase er støtten til det nordiske samarbejde i denne sammenhæng både interessant og relevant, da det var i kraft af denne støtte, at den politisk-kulturelle del af EF-modstanden skinnede mest tydeligt igennem. Specielt den sydlige nabo var fortsat omdrejningspunktet for

denne del af modstanden, og den havde stadig associationer til den anti-fascistiske kamp under besættelsen. Således skulle Danmark ifølge DKP "konsekvent politisk og moralsk – og kulturelt – afgrænse sig fra denne stat [Vesttyskland, SL] og dens system, vende sig bort og i Norden søge det politiske og kulturelle alternativ..." (opr. kursivering).³³ Hvis det ikke var tydeligt nok, fulgte senere i samme skrift følgende overvejelser:

"Siden 2. verdenskrig er *fasciseringen som politisk-moralsk holdning* i Vesttyskland en realitet fra folkeskolen, den højere uddannelse, over hele statsadministrationen, forbundsværnet, store dele af erhvervslivet og til statens top (...) Inden for rammerne af NATO med dansk-tysk fælleskommando, øvelser osv. er Danmark blevet knyttet til og politisk blevet *underordnet* denne stat, hvis hele væsen er brunt og hvis fremturen er en fare for freden og folkenes selvstændighed."³⁴

Mens Vesttyskland ifølge DKP endnu i 1970, var repræsentant for "fascismens brune væsen", havde det danske folk "hang til selvhævdelse af vore sociale, demokratiske og nationale traditioner", hvorfor tilslutning til EF ville være i strid med det danske folks interesser. At det så åbenlyst blev begrundet med den kulturelle baggrund og ikke mere ideologisk var ifølge DKP'eren Villy Fuglsang ikke noget at snakke om. Han mente ikke, at der "for nogen dansker vel var grund til at skamme sig over ansvarsfølelse og respekt for de, som i mere end 1000 år har formet og forsvaret vort land, dets økonomiske grundlag, dets fælles traditioner, kultur og sprog".³⁵ Begrebet "kulturkamp" blev benyttet til at beskrive kampen for det "*kulturelt-nationale aspekt*"³⁶ (opr. kursivering). Skulle man tro *Tiden* på dette tidspunkt, havde det "kulturelt-ideologiske aspekt" – en variant af ovenstående begreb – nu større betydning end de økonomiske farer, EF måtte udsætte Danmark og den danske arbejderklasse for. Som symbol på kommunisternes værdsættelse af det oprindeligt danske og den danske "identitet, som vort folk

besidder i kraft af sin store historiske arv”, citeredes to vers fra Jeppe Aakjærs digt “Som dybest brønd”. Og endelig, ved hjælp af en lettere omskrivning af det marxistiske videnskabelige grundlag, den dialektiske materialisme, var det ifølge DKP i overensstemmelse med “den historiske *nationalisme*”, at “vi kommunister” forstod at “påskønne hver enkelt nations bidrag til hele menneskeheds kulturelle udvikling”.³⁷

Kampen for det danske “folk”

Man gør klogt i at føre pennen nænsomt, når man bevæger sig ind på idé- og mentalhistoriske felter som national identitet, folkelighed og politisk-kulturelle traditioner. Det kan synes problematisk at drage præcise slutninger, og de metodiske overvejelser rummer i sig selv hele forskningsdiscipliner. Godt hjulpet af de lange liniers forklaringskraft har flere teoretikere og historikere, heriblandt Uffe Østergaard og Lene Hansen, dog frembragt en række relevante antagelser, der er oplagte at benytte som opklarende modeller. Den mest betydningsfulde af disse er den begrebsmæssige sammenhæng mellem *stat*, *nation* og *folk*, der er ganske unik i sin opståen og udvikling for Danmarks vedkommende.³⁸ I korte træk har disse forskere beskrevet den danske identitetsopfattelse som en blanding af den tyske og den franske idealtype, hvor den tyske repræsenterede et kulturelt og sprogligt fællesskab, overfor de mere rationelle og republikanske stat-nation koblinger i den franske opfattelse. I forbindelse med konceptualiseringen af det sidste lidt særegne begreb “folket”, tillægger både Østergaard og Hansen de grundtvigianske traditioner afgørende betydning. Siden hen udgjorde “folket” kernen i den socialdemokratiske tankegang om forbindelsen mellem staten og nationen, hvorved det grundtvigianske folkebegreb blev udskiftet med og udviklet til et arbejderbevægelses-folkebegreb. Som aktualiserende omstændighed konkluderer Lene Hansen midtvejs i sin artikel, at netop denne begrebsmæssige sammenhæng har gjort, at den “politiske suverænitæt”

i den danske europadebat kom til at dreje sig om både staten, nationen og den kulturelle identitet på samme tid.³⁹

Selvom Lene Hansens studier omhandler den danske europadebat mere generelt, og i øvrigt mest perioden efter 1972, er hendes antagelser alligevel ganske rammende for forståelsen af DKP’s og SF’s anti-EF-retorik helt tilbage til 1960. Selve opfattelsen af de europæiske fællesskaber som en aggressiv trussel mod den danske stats selvstændighed fik en ekstra klinge via opfattelsen af, at fællesskabets medlemslande ville invadere landet med arbejdere og bl.a. ad denne vej udfordre den danske kultur. Eksemplet med arbejdsmarkedet og forsvaret for den danske arbejdsmarkedskultur, var et oplagt eksempel på, hvornår det statslige og det nationale stødte sammen. Når området samtidig havde en særlig relevans for venstrefløjens i kraft af den historiske rolle som arbejderklassens politiske frontfigur, blev koblingen blot endnu stærkere. Og netop fordi “folket” udgjorde koblingen mellem de to niveauer, var kampen for den danske arbejderklasse nærmest det samme som kampen for det danske folk, hvorfor det er ganske forståeligt, at DKP og SF benyttede aktørbegrebet “folket” frem for “arbejderklassen” i deres anti-EF-materiale.

Svaret på denne europæiske trussel var et nordisk fællesskab med basis i folkelige og demokratiske *traditioner*, overfor tysk-romanske stormagts-*ambitioner*. Disse konceptuelle sammenhænge brolagde også den stenede vej til arbejdet i *Folkebevægelsen* mod EF, som DKP og SF stod for. Det var ganske sigende, at DKP’s motto for arbejdet i folkebevægelsen var “Med folkemagt mod pengemagt” og at SF i 1972 mente, at afgørelsen om dansk EF-medlemskab ikke i sig selv var “en afgørelse for og mod socialisme, men for og mod selvstændighed”.⁴⁰ Begge parter nedtonede de ideologiske paroler i et omfang, der gjorde det muligt at lancere en folkelig kamp for dansk selvstændighed, hvor “folket” havde afløst arbejderklassen, og den danske kultur havde overskygget socialismen.

Ideologien der blev væk: Nationen og internationalismen

For hvor blev den af, kunne man spørge; socialismen og internationalismen som Frode Jacobsen efterspurgte i det indledende citat. Vel kan meget siges om DKP's – og til dels også SF's – holdning til det ene eller andet internationale fænomen, men forsøgene på at få ideologi og holdninger til gå op i en højere enhed var mange.

Lidt overordnet kan de ideologiske betragtninger deles op i to: en negativ opfattelse af en trussel og en positiv opfattelse af nogle muligheder. Med hensyn til det første byggede de to partier i høj grad på nogle antagelser om, at den førte politik fra Fællesskabets side var reaktionær, liberalistisk og at frie markedsvilkår ville medføre de store truster og monopulers dominans og – for at bruge DKP's udtryk – en "skridtvis overgang til fascisme". De overationale bestemmelser i Romtraktaten berøvede – igen med DKP's ord – nationalstaten muligheden for "at bringe selvvalgte finanspolitiske og handelspolitiske (for ikke at tale om socialpolitiske) midler i anvendelse",⁴¹ naturligvis underforstået at disse stod i modsætning til mulighederne for en positiv social udvikling i Danmark.

Den anden – og positive – opfattelse, der markerede en ideologisk afgrænsning i forhold til EF, var atter rettet mod Norden. Den var positiv i den forstand, at i første omgang SF, men siden også DKP og de unge socialdemokratiske modstandere, opfattede det nordiske samarbejde som en mulig ramme for en "fremskridtsvenlig" og endog socialistisk politik. Tidligst og mest klart udtrykt af SF i 1962:

"Vi anser det ikke for sandsynligt, at Danmark isoleret når frem til socialismen, men vel muligt at de skandinaviske lande i fællesskab kan fuldføre overgangen fra kapitalisme til socialisme hurtigere og mere smertefrit end andre af Vesteuropas lande. International solidaritet er en forudsætning for resultater i hvert land, såvel i kampen for socialismen som i øvrigt i folkenes kamp mod udbytning, krig og militarisme."⁴²

Da planerne om et nordisk økonomiske samarbejde, NORDEK, stod på i 1969-70, betragtede SF netop dette som et symbol på folkets og arbejderklassens interesser, og fremhævede Nordens muligheder for at udvikle en "moderne socialisme", igen overfor de "kontinentale, kapitalistiske koncerners dominans".⁴³ I det hele taget var SF's nok største argumentatoriske indsats mod EF-medlemskab forsøget på at få socialisme og nordisk samarbejde til at gå op i en højere enhed. Nogle holdninger de i øvrigt i tiden op til folkeafstemningen i højere grad delte med de unge socialdemokratiske modstandere end med DKP. I lidt blødere vendinger udtrykte *Socialdemokratisk Samfund* – et forum mange af de socialdemokratiske modstanderargumenter blev formuleret i – at udviklingen af den "samfundstype", de nordiske socialdemokratier tilstræbte, ville blive bremset og måske ligefrem umuliggjort ved dansk tilslutning til EF.⁴⁴ DKP udtrykte nok ønsker om en nordisk politisk union, men uden at blande de store socialistiske visioner ind i det. Ifølge DKP's partibiografi af Steen Bille Larsen, var forudsætningen for støtten til det nordiske, at "dansk og nordisk kapitalisme var bedre",⁴⁵ og DKP's nordiske fortalere lignede i det hele taget mere det, der senere blev udtrykt af Folkebevægelsen, end det der oprindeligt blev udtrykt af SF.

Det er ganske sigende, på hvilken måde SF benyttede ordene "international solidaritet" i ovenstående citat. Det var tydeligt, at den havde sin basis i det nordiske samarbejde, og at kampen mod militarisme, krig og udbytning utvivlsomt var en henvisning til Vesttyskland og til dels også Frankrig. Gennemgangen har vist, at et tættere samarbejde med disse lande, såvel som med de øvrige lande i Fællesmarkedet, var uønskeligt, og at et overnationalt samarbejde med dem var helt utænkeligt. Samtidig med denne meget nationalt orienterede modstand mod Fællesmarkedet blev international solidaritet og internationalisme igen og igen nævnt som grundlaget for partiernes verdenssyn. Det overationale blev altså i denne sammenhæng sat i direkte modsætning til det *nationale*, der til gengæld ikke

stod i modsætning til det *internationale*. Hvor selvmodsigende det end kan lyde, mente DKP at have teorien på plads. I partiprogrammet fra 1960 blev der redegjort for de grundlæggende forudsætninger for den kommunistiske internationalisme, som i korte træk var de velkendte, at den fælles fjende var den internationale monopolkapitalisme, og at solidaritet mellem arbejdere på tværs af nationale grænser var helt centralt. Men udover disse gængse marxistiske dogmer var der et vigtigt vedhæng: Det var ifølge programmet vigtigt at fastslå disse opfattelsers forskellige anvendelighed i de forskellige lande.⁴⁶ At udforme en politik for et folk og en arbejderklasse (igen var der ikke langt mellem de to begreber) med sin egen historie, kunne ifølge partiprogrammet kun gøres af marxister, der kendte og forstod de nationale problemer:

“Vi er internationalistiske, fordi vi vil et sammenhold mellem alle folk for at sikre en verden i fred og socialisme. Vi er nationale, fordi vi vil sikre vort land og dets folk en plads i en sådan verden – i fremgang, selvstændighed, demokrati og socialisme. Her er ingen som helst modstrid.”⁴⁷

Så kort kunne det siges. Der fik Frode Jacobsen sit svar. Mere konkret i forhold det europæiske samarbejde skrev SF i 1972, at den socialistiske bevægelse i Danmark ikke isolerede sig fra den europæiske, blot fordi Danmark ikke blev medlem af EF: “Men ved at holde Danmark udenfor skaber den de forhold hvorunder den bedst kan yde bistand til og vise solidaritet med andre”.⁴⁸ Pointerne var de samme; den nationale modstand udfordrede ikke internationalismens grundsætninger, snarere skulle det nationale forstås som en vigtig del af det større internationale hele. At der ikke var nogen nødvendig modsætning mellem de to niveauer, var ikke blot noget, de to partier fandt på i samtiden for at få tingene til at gå op, men faktisk også noget flere historikere siden har peget på som et mere generelt fænomen. Blandt disse er Donald Sassoon, der i sit mammutværk *One Hundred Years of Socia-*

Norden blev for venstrefløjens et yndet alternativ. Mens EF blev et symbol på den rå kapitalisme, fremstilledes Norden ofte som det modsatte; som solidariske velfærdssamfund, der nærmest var på vej mod socialismen. (Arbejdermuseet/ABA)

lism fra 1996, har beskrevet, hvordan den europæiske socialistiske bevægelse i 1950'erne “sluttede fred” med nationalstaten som begreb, og hvordan de socialistiske og kommunistiske grupper udtænkte nationale strategier for vejen til socialismen.⁴⁹ Et andet eksempel er historikeren Richard Griffiths, der har påpeget, at socialister i tiden efter 2. verdenskrig i højere grad end tidligere selv fandt sig repræsenterede i de nationale administrationsapparater. Her blev de konfronteret med opgaver, der var relateret til national økonomisk genopbygning og realiseringen af sociale mål inden for nationalstatens grænser.⁵⁰

Disse “nationale” fortolkninger af internationalismen var også en vigtig del af forklaringen på de meget forskellige opfattelser af det

europæiske samarbejde, der herskede på den kontinentale og den danske venstrefløj. Overordnet sagt var en helt grundlæggende forskel, i hvilket omfang de enkelte partier opfattede det europæiske samarbejde som en legitim slagmark for den internationale klassekamp. Dette hang igen sammen med ændringerne i både den internationale kommunisme og den kolde krig og ikke mindst med, hvordan de enkelte venstrefløjspartier opfattede disse ændringer. Sovjetunionens Kommunistiske Parti (SUKP) 20. partikongres i 1956 repræsenterede, udover Khrusjtjovs berømte opgør med Stalin, også en afspænding i den kolde krig med lanceringen af tesaerne om "den fredelige sameksistens", hvor det centrale var, at et endeligt opgør mellem den kapitalistiske og kommunistiske verden ikke længere var uundgåeligt. Den kolde krigs afspænding skabte en kortvarig genopvågnen blandt efterkrigstidens europæiske føderalister, hvorefter vesteuropæisk samarbejde ikke længere var synonymt med amerikansk inddæmningspolitik. Sådan så de italienske socialister (PSI) i hvert fald situationen, og fra 1957 og fremefter støttede PSI med stadig større overbevisning ethvert integrationstiltag som værende i overensstemmelse med arbejderklassens interesser.⁵¹

Denne afkobling af sammenhængene mellem amerikansk dominans, NATO og Fællesmarkedet foretog SF og DKP aldrig. Selvom SF netop var et produkt af ovenstående udvikling i den internationale kommunisme, var partiets opfattelse af det vesteuropæiske samarbejde som imperialistisk i både tysk og amerikansk forstand urokkelig. Hos SF lå afsættet for et regionalt samarbejde med internationale visioner i det nordiske samarbejde. Den europæiske venstrefløjs forskellige opfattelser af EØF/EF blev kun tydeligere op til den danske folkeafstemning. Hvor både franske, italienske og hollandske socialister betragtede fællesskabet som en internationalistisk katalysator, opfattede den danske venstrefløj det som en reaktionær sammenslutning.

Venstrefløjen og Folkebevægelsen

Det EF den danske befolkning skulle tage stilling til ved folkeafstemningen den 2. oktober 1972, var, som Carsten Lehmann Sørensen har påpeget, et andet samarbejde end det europæiske samarbejde, der blev grundlagt i 1950'erne på baggrund af efterkrigstidens føderalistiske visioner.⁵² Trods visse vidtrækkende initiativer op gennem 1960'erne, herunder forslaget om en fælles landbrugspolitik og mere selvstændig økonomisk kompetence for fællesskabets institutioner, havde der også været betydelige kriser. I en periode i midten af 1960'erne var EF-samarbejdet nærmest sat i stå, og det kom først rigtig i gang igen i slutningen af årtiet, bl.a. med planerne om en økonomisk og monetær union, ØMU'en.⁵³

Denne udvikling blev tydeligt afspejlet blandt de danske EF-modstandere, ikke mindst på den danske venstrefløj. Mens EØF-samarbejdet i første fase i høj grad blev opfattet som summen af en række dominerende staters aggressive tilbøjeligheder, blev fællesskabet i 2. fase opfattet som en tung, bureaukratisk og kapitalistisk mekanisme i sig selv. I flere publikationer så man nu EF-samarbejdet illustreret som en tyk grådig mand i jakkesæt, med høj hat og cigar. Især for DKP og SF udfordrede ØMU-planerne på helt konkrete økonomiske områder den danske selvstændighed i en periode, hvor idéen om den danske velfærdsstat oven på 1960'ernes økonomiske boom nu også var en faktor. Som en illustration af den ændrede opfattelse af det europæiske samarbejde er det værd at nævne, at den tidligere socialdemokratiske fortalere og store europæer, Frode Jacobsen, nu også figurerede blandt modstanderne ud fra en antagelse om, at samarbejdet havde udviklet sig fra en "tendens" til et "apparat".⁵⁴

Folkebevægelsen mod EF blev dannet efterhånden som en række modstanderkomiteer slog sig sammen under fælles paroler. De vigtigste af disse var, at Danmark ikke skulle bindes til "en sammenslutning af europæiske stater, tynget af deres fortid, med en fremtid, som vi må føle os usikre overfor"; at medlem-

skab ville medføre gennemgribende harmonisering og suverænitetsafgivelse, samt en frygt for de "germansk-romanske" påvirkninger.⁵⁵ Igen kan man her konstatere et sammenfald af truslerne mod den danske stats selvstændighed som administrativ enhed og truslerne mod den danske nation af mere kulturel karakter. Det rigtigt interessante i denne sammenhæng var dialektikken mellem de yderste venstrefløjspartier og Folkebevægelsen i spørgsmålet om form og indhold i kampagnen mod dansk EF-medlemskab. SF og DKP's udgangspunkt for modstanden havde fra starten hvilet på et så stærkt nationalt fundament, at de ikke behøvede at begrænse den ideologiske retorik særlig meget for at kunne indgå i en tværpolitisk modstanderorganisation. Samtidig udfordrede Folkebevægelsens nationale afsæt ikke de to partiers socialistiske grundlag i synderligt omfang. I hvert fald ikke i forhold til eksempelvis Venstresocialisterne, der tog klart afstand fra de nationale og nordiske aspekter og mente, at kampen mod EF skulle føres som en international klassekamp mod den internationale kapitalisme. DKP og SF, og dermed også Folkebevægelsen mod EF, slog på deres side på, at man netop kæmpede for det internationale ved at sige nej til EF, og et udbredt plakatslogan op til afstemningen var: "Nej til EF – ja til Kloden". Folkebevægelsens internationale paroler harmonerede således ganske fint med især DKP's nationale fortolkninger af internationalismen. Ved det første direkte valg til Europaparlamentet i 1979 stillede DKP op på Folkebevægelsens liste, mens SF til gengæld havde oplevet stadigt stigende uenighed i forhold til Folkebevægelsen og derfor opstillede selvstændigt.⁵⁶

Den stærke triumf i EF-modstanden, det nordiske aspekt, havde den indbyggede styrke, at ingen – hverken EF-modstandere eller tilhængere – var imod idéen om et nordisk samarbejde. Der var dog forskel på, i hvilket omfang man gik ind for det, enten som alternativ eller som en del af et større europæisk samarbejde. Som nævnt var det ofte i retorikken om støtten til det nordiske samarbejde, at de nationale værdier i forhold til det euro-

pæiske samarbejde skinnede igennem. Ikke mindst DKP og SF formåede at kombinere mere generelle småstatsbekymringer (betragtningen om Danmarks udsatte position som et lille land overfor den store sydlige nabo) med truslen om store kapitalistiske foretagender, der truede den danske selvstændighed i det hele taget. Når disse blev suppleret med betragtningen om det udsatte danske arbejdsmarked, var der ikke langt til idéen om det udsatte danske folk, hvorved venstrefløjens partier fremstod som legitime forkæmpere for den danske stat, den danske nation og det danske folk på én gang. Derfor blev det nationale aspekt så stærkt i de to venstrefløjspartiets kamp mod EF, og derfor blev de en del af en bevægelse, der lancerede plakattekster som: "Når jeg bliver stor vil jeg være dansker – for min skyld mor, stem nej!"⁵⁷ Og derfor var den socialistiske kamp hverken specielt relevant eller specielt vigtig.

Noter

1. Se Frode Jacobsen: "Europa – identitet og identitetspolitik" (1960), i *Standpunkter* (1966).
2. Artiklen bygger på specialeafhandlingen *National modstand og international solidaritet – Den danske venstrefløjens modstand mod de europæiske fællesskaber 1957-72* (Københavns Universitet 2002); også udkommet som *Jean Monnet skrifterserie nr. 6* (Aarhus Universitet 2003).
3. Se Uffe Østergaard (2000): "Danish National Identity: Between Multinational Heritage and Small State Nationalism", i Morten Kelstrup & Hans Branner: *Denmarks Policy towards Europe after 1945*, s. 139-184 og Lene Hansen (2001): "Historie, identitet og det danske Europadilemma" i *Den Jyske Historiker* nr. 93/2001.
4. Paul Henning Fischer (1958): *Det Europæiske Kul- og Stålfællesskab*.
5. Gunnar P. Nielsson (1966): *Denmark and European Integration – A small Country at the Crossroads*, upubl. Ph.d. afhandling University of California, s. 3.
6. Bo Lidegaard (2001): *Jens Otto Krag*, bd. 1, s. 541.
7. Rigsarkivet (RA): UM 74 c 13f, pk.1.
8. Se Jens Christensen (1993): "Danmark, Norden og EF 1963-72" i Birgit Nüchel Thomsen (red.): *The Odd Man Out? – Denmark og den europæiske integration 1948-93*, s. 135.

9. *Tiden*, 8/1962, s. 262.
10. *Tiden*, 3/1959, s. 93.
11. Alfred Jensen (1961): *Ind i Fællesmarkedet? ...nej. Der findes en anden udvej*, s. 18.
12. Centralkomitéens beretning på den 21. partikon-gres 1962. Det blev understreget, at Fællesmarkedet var Vesttysklands redskab til at opnå den økonomiske, militære og dermed det politiske førerskab i Vesteuropa.
13. Villy Fuglsang: "Markedsplanerne som udtryk for kapitalismens skærpede modsætninger" i *Tiden*, 6-7/1959, s. 246.
14. Centralkomitéens beretning på den 21. partikon-gres 1962.
15. Ib Nørlund: "Ultrafascismen – en reel fare", i *Ti-den*, 2/1962, s. 58.
16. Centralkomitéens beretning på den 21. partikon-gres 1962.
17. Om forskellen på holdningerne til EF mellem den danske og den kontinentale venstrefløj, se S. Lang-Jensen: "Internationalt samarbejde og europæisk socialisme" i *Arbejderhistorie* 1/2005, s. 73-86.
18. Alfred Jensen (1961): *Ind i Fællesmarkedet?*, op.cit., s. 20.
19. *Ibid.*, s. 9. "Monopolkapitalismen" var betegnel-sen for en økonomi, hvor et lille antal store koncerner havde udnyttet det liberale samfunds frie konkurrence til at opnå en dominerende position. Dette foregik ved at overtage og opkøbe konkurrerende virksomheder og samle dem i "truster", hvorefter monopolerne kun-ne bestemme markedets vilkår.
20. Aksel Larsens tale på Centralkomitémødet den 18. september 1948 regnes for vendepunktet i DKP's retorik i de første efterkrigsår. Se *Sådan sagde Aksel Larsen* (*Tiden* 1948) og Kurt Jacobsen: *Aksel Larsen – en politisk biografi* (1996), s. 411f.
21. SF's arkiv, ks. 5, læg 1 (ABA): Tale af Aksel Lar-sen 27. oktober 1961.
22. *Socialistisk Folkepartis program og politik – 'Hvad vi vil'* (1962), s. 5.
23. Se Morten Lange (1962): "Ikke på nogen måder tiltrækkende", i Kr. Jespersen (red.): *Ja eller nej til Fællesmarkedet*, s. 9.
24. Se i øvrigt Niels Christian Nielsen: "Man har et standpunkt... SF's EF-politik 1959-93" i *Den Jyske Historiker* 93/2001, s. 56. Nielsen skriver meget ram-mende, at partiets opbakning til EFTA-samarbejdet havde en omvendt ideologisk facon.
25. Poul Nyboe Andersen (1989): *Det umuliges kunst – Erindringer fra dansk politik 1968-77*, s. 24 og s. 45.
26. SF's arkiv, ks. 8, læg 1 (ABA): Aksel Larsens po-litiske beretning på kongressen i oktober 1964.
27. Denne pointe var også helt udtalt hos de socialde-mokratiske modstandere, der netop udtalte: "Når vi har været betænkelige ved overstatslige institutioner m.v. inden for de Seks, har det jo heller så meget været princippet om de overstatslige organer som den særlige gruppe af lande, det her drejede sig om." Se Arbejderbevægelsens Erhvervsråds arkiv (ABA), ks. 91, læg 1: Notat af Jørgen Paldam, 22. juni 1959.
28. *Tiden*, 2/1962, s. 51.
29. Alfred Jensen (1961): *Ind i Fællesmarkedet?*, op.cit., s. 13.
30. *Tiden*, 2/1962, s. 51f.
31. Se Gunnar P. Nielsson (1966), op.cit., s. 194.
32. SF's Arkiv, ks. 5, læg 1 (ABA): Tale af Aksel Larsen 27. oktober 1961.
33. *Tiden* 1970, s. 51.
34. *Tiden* 1970, s. 51.
35. *Tiden* 1970, s. 172.
36. *Tiden* 1970, s. 53.
37. *Tiden* 1970, s. 52.
38. Se Uffe Østergaard i Branner & Kelstrup (2000), op.cit. og Lene Hansen (2001) i *Den Jyske Historiker* nr. 93/2001, op.cit.
39. Lene Hansen (2001), op.cit., s. 119.
40. Gert Petersens tale på SF's landsmøde i april 1972.
41. *Tiden* 8/1962, s. 264.
42. *Socialistisk Folkepartis program og politik – 'Hvad vi vil'* (1962), s. 4.
43. SF's arkiv ks. 13, læg 6 (ABA): "Forslag til udtal-else om markedsforhandlinger".
44. Socialdemokratisk Samfunds arkiv (ABA): ks. 6, læg 4. Diskussion forud for udgivelsen af pjecen *EEC?* fra april 1971, der i høj grad kom til at repræ-sentere den nye socialdemokratiske modstand.
45. Steen Bille Larsen (1977): *Kommunisterne og ar-bejderklassen 1945-75*, s. 198.
46. *Danmarks Kommunistiske Parti – hvad det er – hvad det vil*. Vedtaget på DKP's partikongres 16.-18. september 1960.
47. *Ibid.*, s. 6.
48. Tillæg til SF-bladet *Minavisen*, 6. marts 1972: "Nationalstat og internationalt samarbejde".
49. Donald Sassoon (1996): *One Hundred years of Socialism*, s. 230.
50. Richard Griffiths (ed.) (1993): *Socialist Parties and the Question of Europe in the 1950's*, s. 10.
51. Se Ennio di Nolfo: "The Italian Socialists", i Griffiths (ed.) (1993), op.cit., s. 90 og Kevin Featherstone (1988): *Socialist Parties and European Integration*, s. 226.
52. Carsten Lehmann Sørensen (1978): "EF-medlem-skab, formandskab og makkerskab", i *Studier i dansk udenrigspolitik – Festskrift til Erling Bjøl*, s. 119.
53. Se Morten Rasmussen: "Ivar Nørgaards mareridt – Socialdemokratiet og den Økonomiske og Mone-tære Union 1970-72", i *Den Jyske Historiker*, s. 73f.

54. Se Frode Jacobsen (1979): *Jeg vil være en fugl før jeg dør*.

55. David Helin: *30 år i folkestyrets tjeneste – Om Folkebevægelsen mod EU's historie 1972-2001* (2002), s. 30; Hans Martens (1979): *Danmarks ja – Norges nej*

56. Se David Helin (2002), op.cit., s. 52-53.

57. Henrik S. Nissen (1992): "Danskeren 1972 – Billeder og budskab", i Ole Feldbæk (red.): *Dansk identitetshistorie, bd.4 – Danmark og Europa 1940-1990*, s. 401.

Abstract

Sebastian Lang-Jensen: The issue of the "Nation" in the opposition of the Danish leftwing to the European Economic Community, 1957-72, *Arbejderhistorie* 2/2005, pp. 67-84.

From the very first phase of the Danish debate on the European Economic Community (EEC) in the early 1960's the Danish Communist Party (DKP) and the Socialist People's Party (SF) were strong opponents of Danish membership. From the outset it was also clear, that the concept of the "Nation" played a dominant role in the rhetoric of the two parties against the EEC, especially compared to the ideological concept of "Socialism". This article explains how and why the leftwing parties managed to put such strong emphasis on national arguments and still maintain visions of internationalism.

In general, the leftwing regarded the EEC as a threat rather than an opportunity. In the first phase of opposition, during the years 1958-63, the threat was mainly perceived as coming from the dominating countries of the

EEC, not least West Germany. While in the second phase, the EEC-system in itself was deemed to be principal enemy. Roughly speaking, the danger was first and foremost seen as one against the independence of the Danish nation-state. This can be seen as divided into two different components: a threat to the Danish state as a sovereign entity in the international community and the other as a threat to the Danish nation as an independent culture. A bridge between the two components was provided by the idea of the Danish people. This has always played a major role in the Danish mentality and the EEC was thus seen as simultaneously endangering the Danish nation-state, culture and people. Moreover, the leftwing parties also had some strong arguments when they pointed out that the EEC represented a danger to the unique traditions of the Danish labour market and the strong labour unions. In this way the SF and the DKP were able to claim that the struggle of the Danish working class corresponded with that of the Danish people as a whole – the ideological and the national coincided.

Nevertheless, the national aspects played a dominating role and consequently paved the way for the establishment of the (officially) non-political group "The People's Movement against the European Community" – a pressure group that was established not least as a result of the efforts of the SF and DKP.

Sebastian Lang-Jensen,
cand.mag. i historie og samfundsfag
Forskningsmedarbejder i PET-kommissionen
sebastian@lang.net